

УДК 316.643.3:316.454.5-057.875

Марина МІЩЕНКО,
кандидат психологічних наук,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, м. Умань

ПРОБЛЕМА МІЖСОБИСТІСНОГО КОНФЛІКТУ ЯК ІНТЕРАКТИВНОГО АСПЕКТУ СПІЛКУВАННЯ У СТУДЕНТІВ

Соціальні зміни у суспільно-політичному, економічному і духовно-життєвому житті викликають активізацію суперечливості у суб'єктивному світі особистості, що призводить до гострої потреби в аналізі подій і процесів, які проєктують конфлікти. У статті подано аналіз психологічних особливостей міжособистісних конфліктів у студентському середовищі; надано визначення поняття “конфлікт”, розглянуто умови його виникнення; наведено складові конфлікту, досліджено його компоненти. Успішність студентів у навчально-виховному процесі, а надалі й у професійному житті залежить від характеру їх міжособистісних відносин у групі.

Ключові слова: *конфлікт, міжособистісний конфлікт, студенти, група, причини.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема міжособистісних конфліктів торкається усіх сфер життєдіяльності, особливо в умовах підвищення рівня конфліктності у сучасному суспільстві. Найважливіша роль у конфлікті належить особистості, тому необхідно виявляти і враховувати психологічні особливості учасників взаємодії. Конфлікт не обов'язково і не завжди призводить до руйнувань,

© Міщенко М.

за певних умов він може сприяти збереженню життєстійкості. Актуальність вивчення конфліктності особистості обумовлена тим, що на даний час гостро стоїть проблема психологічного здоров'я людини, однією з умов збереження якої є здатність особистості оптимальним способом взаємодіяти у конфлікті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Серед досліджень з проблематики конфліктів варто відзначити праці В. С. Агеєва, О. Я. Анцупова, С. В. Баклановського, Ф. М. Бородкіна, Л. С. Виготського, Н. Ф. Вишнякової, Н. В. Гришиної, Е. І. Кіршбаум, М. М. Коряк, О. О. Леонтєва, М. М. Обозова, В. Б. Ольшанського, А. В. Петровського, Л. А. Петровської, Т. А. Полозової, О. І. Шипілова.

Мета статті – виявити особливості міжособистісних конфліктів у студентській групі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конфлікт, що тлумачиться як “зіткнення протилежних інтересів, поглядів; серйозна розбіжність, гостра суперечка” [1, с. 215], є звичним явищем процесу, учасники якого взаємодіють для досягнення єдиного результату, оскільки шляхи, що ведуть до нього, кожним уявляються по-різному. Це те, що окремі дослідники називають “непідтвердження рольових очікувань, які висувають один одному партнери спілкування” [2, с. 465]. Сучасна конфліктологія визначає конфлікт як “спеціально організовану взаємодію, яка дозволяє утримувати єдність дій, що зіштовхнулися, за рахунок процесу пошуку або створення ресурсів і засобів розв’язання суперечності” [3, с. 27]. Під конфліктом розуміють також “найбільш гострий спосіб усунення суперечностей, що виникають у процесі взаємодії, який полягає у протидії суб’єктів конфлікту і звичайно супроводжується негативними емоціями” [4, с. 81].

Розглядаючи міжособистісні конфлікти, А. В. Карпов дає таке визначення: конфлікт – зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна з одною думок у міжособистісних взаємодіях і відносинах індивідів або груп, а також у свідомості окремого індивіда, пов’язаних із гострим негативним переживанням.

Дослідники виділяють низку класифікацій причин конфліктів. Багато авторів розглядають об'єктивні, організаційно-управлінські, соціально-психологічні та особистісні причини конфліктів.

Перші дві групи факторів носять об'єктивний характер, третя й четверта – суб'єктивний. До об'єктивних причин відносять ті обставини соціальної взаємодії людей, що призвели до зіткнення інтересів, думок, установок. Організаційно-управлінські причини конфліктів – невідповідність структури організації вимогам діяльності, якою вона займається; неоптимальність функціональних зв'язків організації із зовнішнім середовищем, між структурними елементами організації, між окремими працівниками; неповна відповідність працівника за професійними, моральним та іншим якостям вимогам обійманої посади; помилки, що допускаються керівниками і підлеглими у процесі вирішення управлінських та інших завдань. Соціально-психологічними причинами конфліктів є можливі значні втрати і спотворення інформації у процесі міжособистісного спілкування; незбалансована рольова поведінка при взаємодії двох людей; нерозуміння людьми того, що під час обговорення проблеми, особливо складної, розбіжність позицій часто може бути пов'язана не з дійсною розбіжністю у поглядах на одне і те ж, а з підходом до проблеми з різних сторін; різні способи оцінки результатів діяльності і особистості один одним; властивий людині конкурентний характер взаємодії з іншими людьми і групами; усвідомлене або неусвідомлене бажання отримувати від оточуючих більше, ніж віддавати їм; прагнення до влади; психологічна несумісність людей та ін. Особистісні причини конфліктів – відсутність достатньої психологічної стійкості до негативного впливу на психіку стресових факторів соціальної взаємодії; погано розвинена здатність до емпатії, завищений або занижений рівень домагань і пов'язаний з цим рівень самооцінки; акцентуації характеру; участь у конфлікті конфліктної особистості.

Конфліктність особистості визначається комплексною дією психологічних (темперамент, рівень агресивності, психологічна стійкість, рівень домагань, емоційний стан, акцентуація характеру та ін.), соціально-психологічних (соціальні установки і цінності, ставлення до

опонента, спрямованість у взаємодії “на себе”, компетентність у спілкуванні та ін.) і соціальних чинників (умови життя і діяльності, можливості релаксації, соціальне оточення, загальний рівень культури, можливості для задоволення потреб та ін.).

На основі проведеного теоретичного аналізу наукової літератури було визнано конфліктність як інтегративної якості особистості, що являє собою симптомокомплекс компонентів і виявляється в потребі пошуку конфліктних ситуацій, що характеризує особистість, з одного боку, як нездатну прийняти точку зору опонента і знайти конструктивне рішення для запобігання переростанню конфліктної ситуації в інцидент (деструктивна функція конфліктності), а з іншого боку – вияв конфліктності сприяє актуалізації соціальної сміливості, комунікативних та організаторських схильностей суб’єктів спільної діяльності (конструктивна функція конфліктності).

Таким чином, конфліктність особистості може виконувати як конструктивну, так і деструктивну функцію у міжособистісному спілкуванні.

А. Я. Анцупов запропонував структуру конфліктності, яка включає різні компоненти:

емоційний компонент (стан особистості у ситуації міжособистісної взаємодії, невміння управляти своїм емоційним станом у передконфліктних і конфліктних ситуаціях);

вольовий компонент (нездатність особистості до свідомої мобілізації сил і самоконтролю);

пізнавальний компонент (включає рівень сприйняття провокаційних дій опонента, суб’єктивність, невміння аналізувати і прогнозувати ситуацію);

мотиваційний компонент (відображає стан внутрішніх спонукаючих сил, які не сприяють адекватній поведінці у конфлікті і вирішенню проблеми);

психомоторний (поведінковий) компонент (невміння володіти своїм тілом, управляти жестикуляцією і мімікою) [4, с. 125].

Найважливіша роль у конфлікті належить особистості, тому необхідно виявляти і враховувати особистісні якості людей, які виступають центральною ланкою конфлікту. Однією з таких особливостей багато авторів розглядають конфліктність особистості. Вивчення конфліктів і

конфліктності особистості у професійному просторі студентів-педагогів є актуальною проблемою сучасної освіти. Життя людини у суспільстві здійснюється через різноманітні групи. Сама група як соціально-психологічний феном є предметом дослідження для психологів. З іншого боку, вивчення групи неможливо без дослідження особистісних особливостей її членів і їх місця у групі. При вивченні конфліктності особистості у між-особистісній взаємодії важливо дослідити соціально-психологічні характеристики малої групи, в яку входять учасники взаємодії.

На період зрілої юності зазвичай доводиться навчатись у професійному навчальному закладі. Навчальна група є однією з груп, у якій навчаються і проводять значну частину часу, це формальна мала група, мета якої – отримання знань, засвоєння умінь, навичок, способів діяльності, сукупності моральних норм і соціально схвалюваних принципів поведінки (тобто навчання і виховання). У процесі навчання у навчальному закладі здійснюється становлення особистості професіонала, розвивається прийняття професійної ролі, відбувається розвиток рефлексії, спрямованої на усвідомлення своїх особистісних і професійних характеристик, власної поведінки у соціумі, розвиток емоційності, зумовленої формуванням узагальнених почуттів, світоглядних установок, вирішенням особистих проблем, надбанням професійних знань і умінь.

Студентський вік – це період високої психологічної напруги, обумовлений певною кількістю стресогенних чинників: невизначеністю життєвих планів, проблемами соціально-психологічної адаптації, неготовністю до вирішення проблем особистого життя та ін. У студентській групі відбуваються динамічні процеси структурування, формування та зміни міжособистісних (емоційних і ділових) взаємин, розподілу групових ролей, визначення лідерів, з'являється прагнення до незалежності, індивідуальності, оригінальності. Виявляється критиканство і максималізм суджень, практицизм. На даному етапі сфера спілкування молодої людини сильно змінюється, формується стиль спілкування, виникає сильна потреба у належності до групи.

Усі ці групові процеси мають сильний вплив на особистість студента, на успішність його навчальної діяльності та професійне станов-

лення, на його поведінку. Спілкування і взаємодія у навчальній групі обумовлюють формальні і неформальні відносини студентів, ставлять їх у різні положення по відношенню один до одного.

Кризовим моментом студентського віку, на думку К. Юнга, є зіткнення юнака з вимогами реального життя, які не завжди відповідають його власним уявленням. Якщо у нього є ілюзії, що контрастують з дійсністю, то відразу наступають і проблеми. Деякі інші акценти у розгляді кризових точок розвитку молодого людини робить Б. Лівехуд. Оскільки студент вже не тільки включає у свою свідомість доросле життя, але й реально у ньому бере участь, для нього особливо гостро постають питання вибору свого унікального шляху.

У групі існують свої взаємини, еталони і норми поведінки, внутрішньогрупові цінності і соціально-психологічна атмосфера. Підстав для конфліктних ситуацій у навчальній групі досить багато: особисте суперництво, спортивні успіхи або невдачі, суперництво за увагу викладачів або протилежної статі, матеріальне становище, нездатність уживатися з іншими людьми через особистісні особливості, досягнення у навчанні, науковій роботі та багато іншого.

Висновки. У навчальному закладі велику роль у соціалізації студента відіграє навчальна група. Спілкуючись між собою, студенти набувають навичок соціальної дії, збільшують набір соціальних ролей, розширюють уявлення про власну особистість. Відмінності у моральних установках, нормах, цінностях, поведінці часто ставлять студента у конфліктну ситуацію. У групі існують свої взаємини, еталони і норми поведінки, внутрішньогрупові цінності і соціально-психологічна атмосфера. Зіткнення різних тенденцій у намірах, відносинах, мотивах і поведінці може призвести до конфлікту. Конфлікти стають невід'ємною частиною студентського життя. Через вікові особливості студенти традиційно вразливі, довірливі, не мають життєвого досвіду, схильні до максималізму, до завищеної оцінки власної думки. У цей період формується власний світогляд, з'являється прагнення до незалежності, індивідуальності, оригінальності.

Перспективами подальших розвідок є особливості міжособистісних конфліктів на рівні викладач-студент.

Список використаної літератури

1. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник / В. Б. Шапар – Х. : Прапор, 2004.
2. Волкова А. И. Психология общения для студентов колледжей / А. И. Волкова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2006. – 510 с.
3. Хасан Б. И. Конструктивная психология конфликта / Б. И. Хасан. – СПб. : Питер, 2003. – 250 с.
4. Анцупов А. Я. Конфликтология : учебник для вузов. – 3-е изд. / А. Я. Анцупов, А. И. Шипилов. – СПб : Питер, 2007. – 496 с.

Рецензент – доктор психологічних наук, професор Сафін О. Д.

Мищенко М. С. Проблема межличностных конфликтов как интерактивного аспекта общения студентов

Социальные изменения в общественно-политической, экономической и духовной жизни вызывают активизацию противоречивости в субъективном мире личности, что приводит к острой потребности в анализе событий и процессов, которые проектируют конфликты. В статье представлен анализ психологических особенностей межличностных конфликтов в студенческой среде; дано определение понятия “конфликт”, рассмотрены условия его возникновения; приведены составляющие конфликта, исследованы его компоненты. Успеваемость студентов в учебно-воспитательном процессе, а в дальнейшем и в профессиональной жизни зависит от характера их межличностных отношений в группе.

Ключевые слова: *конфликт, межличностный конфликт, студенты, группа, причины.*

Mishchenko M. S. The Problem of Interpersonal Conflict as Interactive Aspect of Communication Among Students

The article analyzes the psychological characteristics of interpersonal conflicts among students; given the definition of “conflict” The conditions of its occurrence; are components of the conflict, its components are investigated.

The increasing variety and large scale of conflicts, their ubiquity involves representatives of all groups of population, including both

young people and students in conflict situations. Investigations of conflict peculiarities of university students are practically scarce. These conflicts, if they remain unobserved, can hurt the health of young people, and cause the feeling of dissatisfaction with their studies, and influence the efficiency of their professional skill mastering. The beginning of studying at the university is a difficult and complex process. There are many causes of conflict situations in a studying group, and this paper considers some typical conflicts in the process of studying at a high school. The causes of conflicts, their peculiarities, ways and methods of their regulation are also discussed in the work.

Talking among themselves, the students acquire skills of social action, increase the range of social roles, expand the understanding of the self. Differences in moral precepts, norms, values, behaviors often put the student in a conflict situation. The group has its own relationships, standards and codes of conduct, internal group values and socio-psychological atmosphere. Collision different trends intentions, attitudes, motivation and behavior can lead to conflict. Conflicts are an integral part of student life.

Conflicts are inevitable phenomenon, they are not only negative but also positive functions, the main task is not to eliminate conflict at any price, and its constructive solution. That is why the forefront the problem of determining the factors that contribute to solving this problem. The study of personality conflicts in the interpersonal interaction is important to explore the social and psychological characteristics of a small group, which includes members of interactions, including sociometric status and its connection with the conflict of personality.

Keywords: *conflict, interpersonal conflict, students, group, causes.*